

Vokal Performanslarda Kanun Sazının Rolü: Selanik Türküsü

The Role of the Qanun in Vocal Performances: Selanik Folk Song

İlker YAVUZOĞLU¹, Esmâ Gizem Kırmızı²

¹Kastamonu Üniversitesi, Güzel Sanatlar ve Tasarım Fakültesi, Kastamonu
· yavuzogluilker@gmail.com · ORCID > 0009-0009-9106-5830

²Kastamonu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kastamonu
· esmagizemkrmz@gmail.com · ORCID > 0000-0003-1665-0051

Makale Bilgisi/Article Information

Makale Türü/Article Types: Araştırma Makalesi/Research Article

Geliş Tarihi/Received: 15 Ekim/October 2024

Kabul Tarihi/Accepted: 26 Kasım/November 2024

Yıl/Year: 2024 | Cilt-Volume: 2 | Sayı-Issue: 2 | Sayfa/Pages: 169-179

Atrf/Cite as: Yavuzoğlu, İ., Kırmızı, E.G. "Vokal Performanslarda Kanun Sazının Rolü: Selanik Türküsü"
ERKİN, 2(2), Kasım 2024: 169-179.

Sorumlu Yazar/Corresponding Author: İlker YAVUZOĞLU

VOKAL PERFORMANSLARDA KANUN SAZININ ROLÜ: SELANİK TÜRKÜSÜ

ÖZ

Bu çalışma ile Türk müziğinde önemli bir yer teşkil eden kanun sazının vokal performanslardaki rolünün, “Selanik Türküsü” örneği üzerinden analiz edilerek elde edilen bulgularının tartışılması amaçlanmıştır. Araştırma kapsamında kanunun vokal performanslara sağladığı melodik ve ritmik katkılar hem teknik hem de estetik açıdan incelenmiştir. Nitel araştırma yöntemi ve belge tarama kullanılarak, “Selanik Türküsü” eserinin sözleri, ritmik yapısı ve makam özellikleri analiz edilmiştir. Elde edilen bulgular, kanunun zengin tını ve geniş ses aralığı özellikleri ile vokal performanslara uyum ve ifade gücü sağladığını göstermektedir. Örneklem olarak incelenen “Selanik Türküsü” icrasında kanun çalgısının, esere melodik süslemeler, arpejler ve ritmik destekler sunarak vokalin duygusal etkisini artırdığı görülmektedir. Çalışmada, kanun sazının zengin armonik yapısı ve teknik becerilerle Türk müziğindeki işlevi detaylı olarak ele alınmıştır. Söz konusu araştırma, Türk musikisinde kanun çalgısının eşlikçi rolünün önemini vurgularken, müzikologlara ve icracılara kaynaklık edebilecek bilgiler sunmaktadır. Sonuç itibarıyla kanun çalgısının, vokal performanslarda eşlik sazi olarak estetik ve teknik bir denge sağladığı, bu özellikleriyle Türk müziği icrasında önemli bir eşlik sazi olarak değerlendirilebileceğini göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Vokal Performans, Kanun Sazı, Eşlik, Selanik Türküsü.

THE ROLE OF THE QANUN IN VOCAL PERFORMANCES: SELANİK FOLK SONG

ABSTRACT

This study aims to discuss the findings obtained by analysing the role of the qanun, which has an important place in Turkish music, in vocal performances through the example of “Selanik Folk Song”. Within the scope of the research, the melodic and rhythmic contributions of the qanun to vocal performances were examined from both technical and aesthetic perspectives. The lyrics, rhythmic structure and maqam features of the work “Selanik Folk Song” were analysed using the qualitative research method and document scanning. The findings obtained show that the kanun provides harmony and expressive power to vocal performances with its rich timbre and wide vocal range features. In the performance of “Selanik Folk Song”, which was examined as a sample, it is seen that the qanun instrument increases the

emotional effect of the vocal by providing melodic ornaments, arpeggios and rhythmic supports to the work. In the study, the rich harmonic structure of the qanun instrument and its function in Turkish music with technical skills were discussed in detail. The research in question emphasizes the importance of the accompaniment role of the qanun instrument in Turkish music and provides information that can be a resource for musicologists and performers. As a result, it shows that the qanun instrument provides an aesthetic and technical balance as an accompanying instrument in vocal performances, and with these features, it can be considered an important accompanying instrument in Turkish music performance.

Keywords: Vocal Performance, Qanun, Accompaniment, Selanik Folk Song.

GİRİŞ

İnsanlık tarihi incelendiğinde, geçmişten günümüze Dünya üzerinde birçok farklı toplumun yaşamış olduğu görülmektedir. Her toplumun ise kendine özgü yaşam biçimi ve sahip olduğu kültürel unsurları bulunmaktadır. Bu unsurların en önemlilerinden biri de toplumların yaşam biçimlerine ve tarihlerine ışık tutan müzik kültürüdür. İnsanoğlunun en mühim kabiliyetlerinden biri olan dil ve müziğin tarihte ne zaman ortaya çıktığı tam olarak bilinmemektedir (Jackendoff, 1993, s. 170 ve Peretz, 2006'dan akt. Önal, 2012, s. 9). Bununla beraber arkeolojik kazılardan elde edilen maddi varlıklar neticesinde; örneğin buluntular üzerindeki müzik kültürüne ait simgeler, yazı vb. unsurlar bize toplumların müzik kültürü hakkında fikir vermektedir. Şüphesiz; kültürel değerlerine sahip çıkan ve gelecek nesle aktaran toplumlar Dünya sahnesinde önemli güce sahiptirler. Toplumların kendini ifade etme biçimlerinden biri olan müzik, tarihöncesi devirlerde belki de insanoğlunun en yalın anlatım türlerinden biri idi. Tekçam'a göre; müzik kültürünün gelişimi incelendiğinde, toplumsal düzende meydana gelen gelişimlerle paralellik sergilediği izlenmektedir. Uzun bir zaman boyunca büyü yapmak için kullanılmış olup daha sonra din müziğine evrilmiştir. En sonunda ise; din alanından ayrılarak özgür bir sanat biçimine dönüşmüştür. Elbette müzik dilinin kendi içindeki varlığının temel şeklini alması birçok değişimin sonucunda gerçekleşmiştir (Tunçer, 2005, s. 11'den akt. Tekçam, 2017, s. 157).

Türk musikisi köklü tarihi ile Dünya müzik kültüründe önemli bir yer teşkil etmektedir. Toplumların gelişmişlik düzeyini şüphesiz kültürel değerleri belirlemektedir. Müzik kültürü, söz konusu durum için son derece önem arz etmektedir. Müzik kültürünün temeline bakıldığında müzik kavramı karşımıza çıkar. Say (2012, s. 17)'a göre asırlar boyunca sosyalleşen ve kültürel etkiyi içinde barındıran insan, duyduğu sesleri inceleyerek ifade tarzını tahvil etmiştir. Seslerin ortaya çıkardığı bu söylem biçimi müzik olarak adlandırılır.

Toplumun içinde büyüyen besteci, içinde bulunduğu kültürün etkisiyle aktarmak istediği duyguyu müzik aracılığıyla yaşatır. Birey/besteci, o kültürü, geleneği yaşatıp aktarmaya çalışan, besteci-toplum ilişkisini doğal yolla sürdüren ve etki-leşim gösteren bir yapıya sahiptir. Bu doğal süreç ticaret, siyaset, eğitim, kültürleşme, kültürlenme, bozulma, etnik yapı ve ulusal yapı gibi pek çok alana yayılır (Kaplan, 2005, s. 59).

Geçmişten başlayarak vokal seslendirme üslupları ve enstrüman türleri genişleyerek günümüze ulaşmıştır. Zaman içinde vokal icra, bir çalgı eşliğinde melodik zenginlik kazanmıştır. Bu çalışmada Türk Musikisinin önemli çalgılarından biri olan kanunun, solo ve vokal icrasında eşlik sazı olarak yeri ve önemi değerlendirilecektir. Araştırma örnekleme; Hüseyin Yaltırak'tan alınan, Nihat Kaya'nın derleyerek notaya aktardığı "Selanik Türküsü (Çalın Davulları Çaydan Aşağı)" adlı eserle sınırlandırılmıştır.

Söz konusu çalışma ile Türk müziğinde önemli bir yere sahip olan kanun sazının vokal performanslardaki rolünün, "Selanik Türküsü" örneği üzerinden analiz edilmesi amaçlanmaktadır. Kanun sazının vokal performanslara melodik ve ritmik katkılarıyla sağladığı destek, çalışma kapsamında hem teknik hem de estetik bakımdan değerlendirilecektir. Bahsi geçen araştırma, kanun sazının Türk musiki-sindeki yerinin daha iyi anlaşılmasına katkı sağlayacak olup Türk müziği icrasında kanun sazının işlevselliğinin derinlemesine kavranması noktasında müzikologlara ve icracılara kaynaklık edeceği düşünülmektedir.

SES VE EŞLİK

Müzik; hangi kültürün, coğrafyanın, geleneğin içinde olursa olsun ya da amacı veya yapıma süreci ne şekilde gerçekleşirse gerçekleşsin, temelinde "ses" kavramına ulaşır. Müziğin temel bileşeni olan sesin ahenkli uyumu, türü, tınısı, kullanım şekli toplumun sosyo-kültürel yapısında birleşerek, dinleyicilere iletilir (Akdu-man, 2011, s. 15). Bu aktarım süreci zamanla evrilerek farklı yollarla dinleyiciye ulaşmıştır. Dağdeviren (Mustan Dönmez, 2015, s. 15 akt. 2022 s. 235)'e göre kültürel mirası bugün yazı ve teknolojiyle kayıt altına alan insanoglu, çağ öncesindeki insanların bu mirasını sözlü kültürle günümüze aktarmıştır.

Sesin tanımı incelendiğinde, birbirine benzeyen betimlemeler yapıldığı gözlenmektedir. Genel itibarıyla; kulağın işitebildiği titreşim biçiminde ifade edilmektedir. Söz konusu titreşim türüne göre; aralarında uyum ihtiva eden titreşimler "müzik sesi", ciğerler aracılığıyla gırtlığa ulaşan havanın meydana getirdiği titreşim dalgası ise; "insan sesi" olarak tanımlanmaktadır (Coşar, 2008'den akt. Gökbel, 2019: 52). Bazı alanlarda yayılım gösteren sesin, yoğunluk dalgalarının oluşumuyla meydana geldiği söylenebilir. İnsanların ağırlıklı olarak sesi ilettikleri ortam havadır, fakat hava dışında farklı maddelerle de (örn. su, kauçuk, çelik gibi) ses ak-

tarılabılır. Bahsi geçen dalgalar ortamda barınan nesnelere ki bu nesnelere; çoğu homojen olan maddelerdir, titreşim gücüyle birlikte sesi meydana getirir. Bu süreçte dalganın çıkış yerinden dış kısma yönelerek yayılım gerçekleşir, yayılmada ortamda bulunan kadeh, mikrofon gibi araçlarla oluşan titreşimler, kulak zarında hoşla giden bir etki uyandırır (Köksal, 2019, s. 2).

İletişim araçlarından en önemlisi olan ses, dilin oluşum süreci ve gelişimiyle birlikte sesin kullanımını gerçekleştirirken diğer yandan şarkı söyleme ile bu kullanım sürdürülmüştür. İletişim eksiliğine duyulan ihtiyaçla ortaya çıkan çığlıkların zamanla uyum içerisinde konuşmaya çevrilmesi, çıkarılan bazı seslerin kullanımıyla ilkel melodilere dönüşmüştür (Taşer, 1980, s. 18 akt. Ünal, 2016, s. 43). Konuşma ve akabinde ortaya çıkan şarkı söyleme gereksiniminin temelinde yatan kavram sestir.

İletişimde bir araç olarak yer alan sesin karakteristik yapısı, duyguları aktarabilmek için konuşmaya ve müzikal bir dile iletmek için ise şarkı söylemeye yönelik bir metot geliştirir (Özel, 2012 akt. Tekakpınar, 2022 s. 8). Bu çerçevede, Türkiye Türkçesiyle uyumlu, dilin fonetik özellikleri ve geleneksel müziklerin üslubuna dikkat edilerek şarkı söyleme ve şan metodunda akademik incelemeler kapsamında değerlendirmesi ve itinalı bir şekilde ele alınması gerektiği düşünülmektedir (Töreyn, 1998'den akt. Töreyn, 2000, s. 83-91). Aynı zamanda vokal seslendirmede geleneksel müzikleri aktarırken duyguyu daha güçlü daha yoğun biçimde iletmek için eşlikten faydalanılmaktadır.

Özelle göre eşlik (korrepetisyon); bir enstrümanın başka enstrümanlara veya seslendirilen müziklere eşlik oluşturmasıdır. Genel olarak incelendiğinde enstrümanlar arasında piyanonun yaylı ve nefesli çalgılar ile sözsöz müziklerin eşlikçisi olduğu görülmekte olup eşlik eden kişiye 'korrepetitör' denilmektedir (Özel, 2012, s. 11). Ses ya da çalgı müzikleriyle oluşturulan müzikal birliktelik, parçadaki armonik öğeleri vurgulayan, esere içerik ve anlamlılık katan bir yapı sürecinden geçer. Eşlik, kapsamlı form varyasyonlarıyla müzik tarihinden itibaren önemli bir yere sahip olmuştur. Eser içerisindeki sorumlu işlevleriyle bahsi geçen eşlik, ana partiyi onunla harmanlanabilir bir yapıya sahip olması sayesinde kuvvetlendirmiş ve gelişim göstermiştir. Eşliğin sesi güçlendirme ve entegre olma aşamasında yalnızca bestelemeye değil, ayrıca yorumlama sürecinde de gerekli itinanın gösterilmesi gerekmektedir. Çağlar boyunca insan sesi ya da çalgılara ilişkin eşlik yapan pek çok çalgı (lir, arp, klavsen, lavta, piyano vb.) yer almıştır (Say, 2012, s. 186).

VOKAL PERFORMANSLARDA EŞLİK SAZI OLARAK KANUN

Vokal performanslarda farklı eşlik sazları bulunmaktadır. Bunlardan biri de Türk müziğinin önemli sazlarından kanun çalgısıdır. Kanun sazının "Selanik Tür-

küsü” kapsamında detaylı analizi yapılacaktır. Bahsi geçen örneklem dâhilinde yapılacak analizden önce söz konusu çalgının tarihi gelişimi, yapı ve icra özellikleri ile araştırma yöntemi aktarılacaktır.

Kanun çalgısının nasıl icat edildiği ile ilgili farklı görüşler bulunmaktadır. Birçok kaynakta söz konusu çalgının Farabi (850-950) tarafından bulunduğu söylenmektedir. Eskiye dayanan bir Arap rivayetinde ise; Horasanlı Bernek Ailesinin üyelerinden İbn-i Hallegan’ın bu çalgıyı icat ettiği belirtilmektedir. Başka bir efsaneye göre ise; kanunun bir ağacın üstünde can veren bir kuşun ağacın dallarından aşağı sarkmış bağırsaklarının rüzgârın etkisi ile çıkarmış olduğu seslerden ilham alınarak bulunduğudır. Öte yandan kanunun tarihçesinin Mezopotamya ve Mısır Uygarlıklarına değin uzandığını da belirten araştırmacılar vardır. Orta Çağ’da asıl şeklini almış olan kanunun benzer biçimli olanlarına örneğin; Pakistan, Hindistan ve Çin gibi ülkelerde rastlanmaktadır. Ayrıca başka bir araştırmacı da kanun sazının Farabi tarafından icat edildiği hikâyesinin bir efsane olduğunu ve kökeninin Antik Çağ, Eski Mısır ve Sümerler’e kadar dayandığını ifade etmektedir. Evliya Çelebi’nin Seyahatname ’sinde ise; kanun icadının Ali Şah isminde bir kişiye atfedildiği görülmektedir (Aydoğdu, 2004, Özalp, 1986, Öztuna 2006 ve Mutlu, 1988’den akt. Bayrakçı, 2020, s. 18).

Kanun çalgısının günümüzde yalnızca Türkiye’de değil; aynı zamanda Türkiye haricinde Ortadoğu ve Kuzey Afrika’da bulunan İslam ülkeleri ile Balkanlar, Özbekistan ve Ermenistan’da da icra edilmekte olan bir çalgı olduğu izlenmektedir. Bugünkü biçimini ise 18.yy.ortalarında aldığı görülmektedir. Söz konusu çalgı, üstünde 72-75 arasında tel ve perde görevi görmekte olan yaklaşık 200 adet mandala sahip, mızrap (yüksük adlı silindirik kısımlara takılan bağa ve boynuz benzeri materyallerden yapılmış olan) veya parmak aracılığıyla icra edilen bir çalgı türü olup arpej, akor ve kırık akorlar da çalınabilmektedir. Kanun sazında sağ el arp-taki gibi ana ezgiyi icra ederken diğer el ise melodinin polifonisini seslendirir. Ek olarak kanunun ihtiva ettiği armonikler; pizzicato, tril, tremolo, glissando, portamento ve vibrato süsleme teknikleri olmak üzere bahsi geçen çalgı ile seslendirilebilmektedirler (Kostak Toksoy, 2012’den akt. Akçay, 2020, s. 444).

Klasik Türk Musikisi kapsamında değerlendirildiğinde kanun çalgısının tını, icra ve aynı zamanda yenilikçi tavırlara imkân tanıyan yapısı ile özel bir yere sahip olduğu görülmektedir. Kahyaoğlu, Sarıdan aktardığı çalışmasında kanunun temel özelliklerini şu şekilde özetlemektedir: Kanun, sahip olduğu genel özellikleri ile bir küme içinde çok rahat biçimde yer edinebilecek olan, güçlü ötüme haiz, kendisini fark ettirecek bir enstrümandır. Mızraplı bir saz oluşu sebebiyle sesleri uzatma imkânı tanımaz ancak bu durum ilgili çalgıyı çok fazla oranda etkilemez. Hızlı geçkiye sahip çalınmalar zor olmakla beraber icracısına kalmış bir durumdur. Bahse konu enstrümanda iki parmak kullanılabilmesi gibi tüm parmaklar da icraya dâhil edilerek arp tekniğine yakın bir çalım sergilenebilir. Ezgi icra edildiği gibi uyumlar

ve uyumlardan meydana gelen çalınmaları da çalınabilir. Tellerin titreşimi gözlenildiğinde kalın ve orta sekizlide söz konusu titreşimin bir müddet daha uzun sürecek yavaşça söndüğü görülür. Kanun icrasında kulağa hoş gelen yöntemlerden biri de glissando tekniğidir. Bahsi geçen teknikte tellerin sürekli ve birbiri içine geçen vurgusu karışabilmektedir. Tınlama tiz sekizlide ise daha kısa olmaktadır. Tellerde bulunan tını ayrımı tel boyunun köprüden hemen sonra bulunan kısım, orta ve mandalların yan kısmı şeklinde üç çeşittir. Birincide daha kısa, tutuk, ıslıksal; ortada tok, rahat, tınlaması uzun; uç yanda (mandalların yan kısmı) ise ikisinin birleşimi şeklinde bir etki bulunmaktadır. Glissando tekniği kanunun belirli bir bölgesinde uygulanabileceği gibi parmakların tellerde farklı şekillere bürünerek kanunun tüm bölgelerinde karışık şekilde de yapılabilir. Kanunda arpej ve ezgi çalımı gerçekleştirilirken yavaşlanır. İki el sadece arpej yapabileceği gibi birine uygu, diğerine ise ezgi, ayrıca her ikisine uygu, çiftler ya da tek parmak ile koşut ezgi verilebilmektedir. Kanun sazı parlak, coşkulu ve ötümlü bir tını özelliğindedir. Tellerin kalınlaştığı yerde esrarengiz ve buruk; orta ve kullanımı en uygun bölgedeyse rahat, uzun ötümlü, güçlü ve anlatımsal; tizleştiği bölgedeyse keskin ve süreklilik arz ettiğinde kulağı rahatsız eden, gerginlik yaratan camsı bir tınıya sahip olur. Kanun üzerinde birbirine çok yakın bölgelerde ise belirli bir sınır tayin etmek güçtür. Diğer bir ifadeyle kaynaşmış durumdadırlar. Böylelikle birbiri arasında geçiş pek de fark edilmemektedir. Öte yandan kalından tize yahut tizden kalına geçişlerde ise söz konusu fark son derece aşikârdır. Belirli bilimsel bir yöntem olmadığı için birtakım çalış biçimleri icracısının kendine aittir (Sarı, 1998, s. 293'ten akt. Kahyaoğlu, 2017, s. 100-101).

YÖNTEM

Çalışmada nitel araştırma yönteminden belge taramasına (doküman incelemesine) yer verilmiştir. “Nitel araştırma, insanların yaşadığı dünyayı tüm yönleriyle anlama ve tanımlama çabasında olan bir araştırma türüdür” (Hoepfl, 1997; Malterud, 2001; Yeşil, 2022, s. 54). Araştırmanın evreni bulunmamakla birlikte örneklem grubunu “Selanik Türküsü” teşkil etmektedir. Araştırma kapsamında, vokal performanslarda ve kanun çalgısının rolü hakkında belge taraması yapılmıştır. “Belge tarama var olan kayıt ve belgelerden veri toplama tekniğidir. Tarananlar, geçmişteki olguların anında iz bıraktığı fotoğraf, film, plak, ses ve video kayıt cihazları, cd’ler, çeşitli araç gereçler; bina ve heykel gibi kalıntılar, olgular hakkında, sonradan yazılmış ve çizilmiş her türlü mektup, rapor, kitap, ansiklopedi; resmi ve özel yazılar ve istatistikler, tutanak, anı, yaşam öyküsü vb. kayıtlardır” (Karasar, 2024, s. 229). Araştırmada, betimsel ve içerik analiz yöntemlerinden faydalanılmıştır. Söz konusu makalede yazılı ve işitsel kaynaklar taranmıştır. Sözler, anlam ve tema açısından irdelenmiştir. Ardından bahsi geçen eser, ritim ve makam yönüyle analiz edilerek müzikal yönü değerlendirilmiştir.

BULGULAR

Bu bölümde, internet ortamından alınan ve kaynakçada adresi verilen Halil Karaduman'ın hem kanun icrasını hem de vokalini yaptığı "Çalın Davulları Çaydan Aşağıya (Selanik Türküsü)" kaydında bulunan sözlerin tematik yapısı, konusu, müzikal yapısı ve kanunun rolüne ait incelemeler yapılarak elde edilen bulgular sunulmuştur. Müzikal olarak yapılan analizde ise eserin tonu, ritmik yapısı, ses genişliği ve müzik cümleleri gibi yönleri incelenmiştir.

YÖRESİ RUMELİ
KİMDEN ALINDIĞI HÜSEYİN YALTIKAK

DERLEYEN NİHAT KAYA
NOTAYA ALAN NİHAT KAYA

FERAHNÂK TÜRKÜ
ÇALIN DAVULLARI ÇAYDAN AŞAĞIYA

ÇALIN DA VUL LA RE ÇAY DEN A
SE LA NIK SE LA LA NIK SE LA SE VI LAM O
RAN O

ŞAĞ KÜ LA YA NUR SIN AM AM MAN MAN
AM AM MAN

ME ZA RI MI KA ZİN BRE DOST LAR BEL DEN A
SE LA MİN SE DA RAG Sİ BRE DOST NE LAR LAR CA DEN A
TA Şİ Nİ TOP RAĞ Sİ BRE DOST NE LAR LAR CA SEL LER AL

ŞAĞ KÜ SIN YA NUR (SAZ)

KO YUN SU LA Rİ MI KA ZAN DO
GE LİN O LA LA RA NA YA
SEN DE BE NİM Gİ Bİ KI YAR NA YA
Bİ KA

LUN KI CA YA AM AM MAN MAN
LİR SIN AM AM MAN

ME ZA RI MI KA ZİN BRE DOST LAR BEL DEN A
SE LA MİN SE DA RAG Sİ BRE DOST NE LAR LAR CA SEL LER AL

ŞAĞ KÜ SIN YA NUR (SAZ)

A MAN Ö LÜM ZA LİM Ö LÜM ÜÇ GÜN A
AL BA ŞİM DAN RU BU SEV DA LİM Yİ GÖ TÜR YA D.C.

RA RE VER VER (SAZ)

Türk Halk Müziği, Ferahnak türküsü (Nota Arşivleri, 2009).

Bu hikâye, 19. yüzyılın sonunda Selanik'te geçmektedir. Konu olarak hoşgörüsü ile bilinmekte olan Osmanlı Dönemindeki çok kültürlü yapıya sahip Selanik'in sosyal dokusundan ve bir aşk hikâyesinden bahsedilmektedir. Hikâyede Rüstem Ağa,

Selanik'teki zengin tüccarlardandır. Kendisinden sonra ismini devam ettirecek erkek bir evlada sahip olmaması nedeniyle üzülmemiş tek kızı, onun göz bebeğidir. Fitnat güzelliği ile herkesin dikkatini üzerine çekmektedir. Günün birinde Mazganlı adlı köyden Memet adında bir genç, Rüstem Ağa'nın sahip olduğu mağazada çalışmaya başlar. Memet dürüst ve çalışkan bir gençtir. Bu özellikleri ile Memet Ağa'nın takdirini toplar. Öte yandan Rüstem Ağa'nın kızı Fitnat ile aralarında bir sevgi oluşur. Gençlerin ailesi bu durumu fark ederler ve evlenmelerine razı gelirler. Memet de Rüstem Ağa'nın konağına iç güveysi olarak gitmeyi ve orada yaşamayı kabul eder. Düğün hazırlıkları başlar. Bu esnada Selanik'te kolera salgını baş gösterir. Söz konusu salgında birçok insan hayatını kaybeder. Maalesef bu salgında Fitnat da hastalanır ve düğüne birkaç gün kala yaşama veda eder. Yaşanan bu trajedi Memet'i ve ailesini derinden yaralar. Memet bu duruma lanet eder. Aynı durum tüm Selanik halkını etkiler ve onlar da aynı şekilde tepki gösterir. Yaşan tüm bu olaylar halkın dilinde Selanik Türküsü'ne dönüşür. Selanik' in hoşgörülü ve güzellikle dolu tarihi, kolera salgını ile hüznüyle anılmaya başlanır. Bahsi geçen trajik aşk hikâyesi, Selanik tarihi ve kültüründe unutulmayacak bir iz bırakılmasına neden olur (Bağlama Kursu Net Celal Yılmaz Türk Halk Müziği, t.y.).

Türküdeki hikâyeden yaralanarak oluşturulan temada hasret, aşk, özlem ve ölüm olgusu işlenmiştir. Eserin söz kısmı incelendiğinde derin bir melankolinin ve ağıt havasının hâkim olduğu görülmektedir. Bu yönüyle eser, vokal ve kanun uyumu bakımından önemli bir rol teşkil etmektedir. Melodi ve söz uyumunun olması, geleneksel Türk halk müziğinin yapısı ile bağlantılıdır.

Eserin ses genişliğine bakıldığında yegâh (re) ile muhayyer (la) notalarında icra edildiği izlenmektedir. Görüldüğü üzere, geniş bir ses yelpazesine sahipken eser, orta ve kalın (pes) seslerde yoğunlaşmıştır. Eserin ses genişliğine bakıldığında vokalin bu pasajları konforlu bir şekilde icra etme noktasında kanun çalgısının eserdeki duygusal zirvelerde vokale destek oluşturduğu izlenmektedir.

Ferahnak Makamı (SalihBora.com, t.y.).

Ferahnak makamı ile yazılan bu eser, donanımında fa ve do bakiye diyezi barındırırken eser içerisinde bazı değişkenlere de yer verilebilir. Yedeni, acem (bakiye diyey alan mi) perdesidir. Güçlüsü, rast çeşnisinde yarım kalıştaki neva perdesidir. Fakat makamları daha renkli kullanabilmek için bestekârlar eviç perdesini makamın güçlüsü olarak kullanmışlardır. Bu durumda ise eviç perdesinde seyire ihtiyaç duyulmaktadır. Bunun için evicin üzerinde simetrik olarak ferahnak beşlisi göçürülür. Ferahnak parçaların eviç makamına benzeme durumu olduğundan acem (bakiye diyeyli mi) fazla durmaksızın ortadaki çeşnilere geçirilebilir. Makamın seyri inicidir ve durağı irak perdesidir (TDV İslam ansiklopedisi, t.y.). Vokalin ifade dilini zenginleştirmek için kanun çalgısının makam üzerindeki özgün seyirlere uygun şekilde gerçekleştirilen süslemelerden faydalanılmıştır.

Bahsi geçen eserin üslubu 10/8'lik usul şeklinde icra edilmektedir. Eserin ağır bir nidası olmasına rağmen 10/8'lik ölçüyle kullanılması esere ritmik bir tavır katmaktadır. Kanundaki ataklar ve arpejler, parçanın tartımlı yapısını pekiştirirken vokalle de aktif bir etkileşim bulunmaktadır. Karaduman, kanundaki icra sürecinde uyumlu ve melodik çeşitliliği ile vokali profesyonelce desteklemektedir.

Karaduman'ın kanunla gerçekleştirdiği icra, vokal ile eşzamanlı bir şekilde ilerlemiştir. Vokalde gerçekleşen melizmatik pasajlarla birlikte kanun çalgısının ona eşlik ettiği görülmektedir. Bu durum teknik ve duygusal uyum sağlamaktadır. Kanun çalgısı, icra esnasında solo olarak ortaya çıkarken arka planda durarak eşlikçi rolünü de üstlenmektedir.

Bu eserin yanında TRT arşivi incelendiğinde kanun çalgısının vokale eşlik ettiği örnekler arasında Meral Uğurlu ve Göksel Baktagir'in düet performansları görülmektedir.

SONUÇ

Bu çalışmada, kanun çalgısının Türk müziğindeki işlevselliğinin ve vokal performanslardaki katkılarının analiz edilmesi amacıyla "Selanik Türküsü" üzerinden bir inceleme gerçekleştirilmiştir. Araştırmada kanun sazının teknik, estetik ve duygusal açıdan nasıl bir rol üstlendiği detaylı bir şekilde ele alınmıştır. Çalışma kapsamında yapılan analizler, kanunun vokal performanslara eşlik ederken yalnızca ritmik ve melodik bir destek sunmakla kalmayıp, aynı zamanda icranın duygusal derinliğini de güçlendirdiğini göstermektedir.

İncelenen "Selanik Türküsü" adlı eserde dramatik temaların, kanun çalgısının zengin ifade olanaklarıyla daha da vurgulandığı tespit edilmiştir. Eserin melizmatik yapısına uyum sağlayan kanun, arpejler, süsleme teknikleri ve tonal geçişlerle vokali desteklerken bir yandan performansla ritmik bir dinamizm kazandırmıştır.

Ayrıca, makam ve usul özelliklerine uygun olarak gerçekleştirilen icranın, Türk müziğinin estetik anlayışını daha belirgin kıldığı düşünülmektedir.

Araştırmanın bulguları, kanun çalgısının, Türk müziği repertuarında hem eşlikçi hem de bağımsız bir çalgı olarak önemli bir konuma sahip olduğunu gösterir nitelik taşımaktadır. Kanunun yapısı itibariyle sahip olduğu zengin tını özellikleri ve teknik bakımdan esnekliği, vokal performansları daha etkileyici kılmakta ve icracıların duygusal ifadelerini güçlendirmektedir. Bu bağlamda, kanun çalgısının Türk müziğindeki tarihsel ve kültürel önemine dikkat çeken bu çalışma, gelecekteki müzikolojik araştırmalar için bir referans niteliği taşımaktadır.

Sonuç olarak, kanun çalgısının Türk müziğindeki fonksiyonel çeşitliliği ve estetik katkıları geleneksel müzik anlayışının korunmasında önemli bir rol oynamaktadır. Bahsi geçen çalgının, Türk müziği icrasındaki yeri ve önemi hem icracılar hem de müzik araştırmacıları açısından daha derinlemesine incelenmesi gereken bir alan olarak değerlendirilmektedir.

Yazar Katkı Oranları

Çalışmanın Tasarlanması (Design of Study): İY(%50), EGK(%50)

Veri Toplanması (Data Acquisition): İY(%50), EGK(%50)

Veri Analizi (Data Analysis): İY(%50), EGK(%50)

Makalenin Yazımı (Writing Up): İY(%50), EGK(%50)

Makalenin Gönderimi ve Revizyonu (Submission and Revision): İY(%50), EGK(%50)

KAYNAKÇA

- Akçay, Ş. Ö. (2020). Yapısal özellikleri ve çalım teknikleri bakımından gitara benzeyen geleneksel Türk müziği çalgılarında performans normlarının belirlenmesi. *İdil*, 67(Mart), 441-449. <https://doi.org/10.7816/idil-09-67-04>
- Akduman, A. (2011). Türkiye'de toplumsal yapının değişim süreci ve müzik endüstrisi (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Bayrakçı, Ö. F. (2020). Bir sazın hikâyesi: ustalarının gözünden kanun yapımıcılığının dünü bugünü. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 7(13), 9-40. <https://doi.org/10.5281/zenodo.4021412>
- Dağdeviren, M. (2022). Müziksel öğelerin kültürel kimlik oluşturmadaki rolünün etnomüzikolojik yansımaları. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*(48), 229-240. <https://doi.org/10.30794/pausbed.961024>
- Gökbel, F. M. (2019). Seramik malzeme ve ses ilişkisi. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*(Özel Sayı), 51-66.
- Kahyaoğlu, Y. (2017). Kanun sazi eğitiminde metod ihtiyacı ve Türkiye'deki kanun metodları üzerine bir inceleme. *İnönü Üniversitesi Kültür ve Sanat Dergisi*, 3(1), 97-107. <https://doi.org/10.22252/ijca.321575>
- Kaplan, A. (2005). *Kültürel müzikoloji*. İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- Köksal, A. A. (2019). Ses eğitiminde ses türüne ve repertuvara doğru bir karar verilmesinin önemi (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Önal, Ö. (2012). Ses, dil ve müzik. *Dil Dergisi*(155), 7-23. https://doi.org/10.1501/Dilder_0000000170
- Özel, İ. (2012). Bireysel ses eğitiminde piyano eşliğinin önemi (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Afyon Kocatepe Üniversitesi, Afyonkarahisar.

- Say, A. (2012). *Müzik tarihi* (8. baskı). Ankara: Sözkese Matbaası.
- Say, A. (2012). *Müzik sözlüğü*. Ankara: Müzik Ansiklopedisi Yayınları.
- Tekakpınar, B. (2022). Ses eğitiminin temel öğeleri ve şarkı söyleme tekniklerine yönelik uzman görüşlerinin incelenmesi (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Yakın Doğu Üniversitesi, Lefkoşa.
- Tekçam, G. (2017). Eski Mısır Uygarlığında müzik ve müzik enstrümanları. *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*(12), 155-170.
- Töreyin, A. M. (2000). Türkiye Türkçesine uygun şan eğitimi. (583), 83-91.
- Ünal, Ş. (2016). Ses ve kişilik ilişkisi bağlamında ses eğitimine bir yaklaşım. *Konservatoryum*, 3(1), 41-52.
- Yeşil, R. (2022). Nicel ve nitel araştırma yöntemleri. R. Y. Kıncal (Ed.), *Bilimsel araştırma yöntemleri* (s. 51-80). Ankara: Nobel.

İnternet Kaynakları

- Bağlama Kursu Net Celal Yılmaz Türk Halk Müziği (t.y.). Çalın davulları-Selanik. Türkü hikayesi. <https://www.baglamakursu.net/pages/menu-detay/120/calin-davullari-selanik-turku-hikayesi>
- Nota Arşivleri. (2009). Türk halk müziği. <https://www.notaarsivleri.com/turk-halk-muzigi/1160.html>
- SalihBora.com (t.y.). Ferahnâk makâmı özellikleri seyri eserleri ve notaları. <https://www.salihbora.com/makamlarimiz/ferahnak-makami/>
- TDV İslâm Ansiklopedisi (t.y.). Ferahnâk. <https://islamsiklopedisi.org.tr/ferahnak>